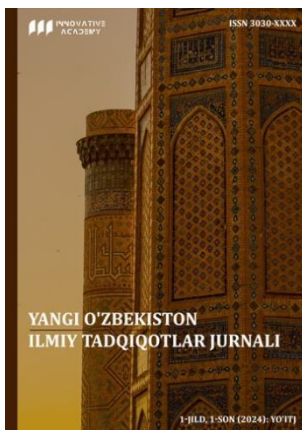

**O'ZBEK VA TURK TILLARI O'RTASIDA RASMIY
HUJJATLAR TARJIMASIDA EKVIVALENTLIK
MUAMMOLARI**

Genjebaeva Malika Rashid qizi

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti 1-bosqich
magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18256990>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 31-dekabr 2025 yil

Ma'qullandi: 12-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 14-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

tarjima, rasmiy hujjatlar, ekvivalentlik, o'zbek tili, turk tili, qiyosiy tilshunoslik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada o'zbek va turk tillari o'rtasida rasmiy hujjatlarni tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan ekvivalentlik muammolari tahlil qilinadi. Tadqiqotda leksik, grammatik, stilistik hamda pragmatik ekvivalentlik masalalari qiyosiy asosda o'rganildi.

Kirish. Globallashuv jarayonida davlatlararo huquqiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarning kengayishi rasmiy hujjatlar tarjimasiga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirdi. Rasmiy hujjatlar jamiyatning huquqiy va ma'muriy faoliyatida muhim o'rin tutib, ularning aniq va to'g'ri tarjima qilinishi xalqaro hamkorlik samaradorligini ta'minlaydi [1]. Shu bois tarjimashunoslikda rasmiy hujjatlar tarjimasining nazariy va amaliy masalalari alohida tadqiq etilmoqda. Tarjimashunoslik nazariyasida ekvivalentlik tushunchasi markaziy o'rinlardan birini egallaydi. Tadqiqotchilar ekvivalentlikni asl va tarjima matnlar o'rtasidagi mazmuniy, funksional va stilistik moslik sifatida talqin qiladilar [2]. Ayniqsa, rasmiy hujjatlar tarjimasida ekvivalentlik masalasi yanada murakkablashadi, chunki bunday matnlar faqat lingvistik emas, balki huquqiy kuchga ham ega bo'ladi [3].

O'zbek va turk tillari genetik jihatdan yaqin bo'lgan turkiy tillar sirasiga kiradi. Shunga qaramay, ularning rasmiy uslubi, hujjat yuritish an'analari va terminologik tizimida sezilarli farqlar mavjudligi tadqiqotchilar tomonidan qayd etilgan [4]. Mazkur maqolada o'zbek va turk tillari o'rtasida rasmiy hujjatlar tarjimasida yuzaga keladigan ekvivalentlik muammolari leksik, grammatik, stilistik va pragmatik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari rasmiy hujjatlar tarjimasini amaliyotini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tarjimashunoslikda ekvivalentlik tushunchasi asl matn bilan tarjima matni o'rtasidagi mazmuniy, funksional va stilistik moslikni anglatadi. Rasmiy hujjatlar tarjimasida esa ekvivalentlik nafaqat semantik, balki huquqiy va pragmatik jihatdan ham ta'minlanishi lozim. Chunki hujjat matnidagi har bir birlik muayyan huquqiy kuchga ega bo'lib, noto'g'ri tarjima jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Rasmiy hujjatlar tarjimasida leksik ekvivalentlik masalasi eng muhim va murakkab muammolardan biri hisoblanadi. O'zbek va turk tillari genetik jihatdan yaqin bo'lsa-da, rasmiy-huquqiy leksika tizimida sezilarli farqlar mavjud. Bu farqlar terminlarning kelib chiqishi, qo'llanish sohasi, huquqiy mazmuni va stilistik yuklamasi bilan bog'liq.[5]

1. Terminologik nomuvofiqlik

O'zbek tilidagi rasmiy hujjatlar leksikasida arabcha, forsha va ruscha o'zlashmalar faol qo'llaniladi. Turk tilida esa til siyosati natijasida imkon qadar sof turkiy birliklar afzal ko'riladi. Masalan:

qaror — karar

farmon — ferman / cumhurbaşkanlığı kararnamesi

buyruq — emir / talimat

ma'lumotnoma — bilgi belgesi

ishonchnoma — vekâletname

Bu birliklar tashqi jihatdan ekvivalent bo'lib ko'rinsa-da, ularning huquqiy qo'llanilish doirasi har doim ham to'liq mos kelmaydi. Masalan, "farmon" tushunchasi O'zbekistonda Prezident hujjati sifatida qat'iy huquqiy maqomga ega bo'lsa, turk huquqiy tizimida ferman tarixiy hujjat sifatida ko'proq qo'llaniladi. Shu sababli zamonaviy hujjatlar tarjimasida "cumhurbaşkanlığı kararnamesi" varianti tanlanadi.[6]

O'zbek va turk tillari o'rtasida shaklan o'xshash, ammo mazmunan farqli bo'lgan birliklar tarjimada xatoliklarga olib kelishi mumkin: Bunday soxta ekvivalentlar rasmiy hujjatlar tarjimasida ayniqsa xavfli bo'lib, huquqiy mazmunning buzilishiga olib kelishi mumkin.

Nazorat (o'zbek) - kontrol (turk)

(nazaret turk tilida boshqa ma'noga ega)

Tartib (o'zbek) – düzen (turk)

(tertıp so'zi har doim ham mos kelmaydi)

Muddati (o'zbek) – süre (turk)

(müddet eskirgan yoki cheklangan qo'llanishga ega)

Rasmiy hujjatlarda tez-tez uchraydigan standart iboralar ham leksik ekvivalentlik muammosini yuzaga keltiradi:

- mazkur qaror ijrosini ta'minlash —bu kararın uygulanmasını sağlamak
- belgilab qo'yilsin —kararlaştırılsın
- kuchga kiradi —yürürlüğe girer

Bu iboralarda so'zma-so'z tarjima emas, balki rasmiy uslubda qabul qilingan tayyor ekvivalentlardan foydalanish talab etiladi. [7]

Rasmiy ish qog'oz va hujjatlarda ikki til (o'zbek va turk tillari)da ekvivalentlik darajasi bir-biriga yaqin, ammo farqli jihatlari bordir. Asosan birikmalarda yokida ayrim so'zlarda ma'nolariga bir-biriga yaqin bo'lmaydi yoki umuman yiroq bo'ladi. Buni asosan namuna sifatida ARIZA-BAŞVURU shaklida ko'rib o'tamiz.

Arizadan namuna (O'zbek va turk tilida)

Ishsiz va band bo'lmagan aholini kasb-hunarga o'qitish mintaqaviy markazlariga o'qishga qabul qilish uchun ariza

Ishsiz va band bo'lmagan aholini kasb-hunarga o'qitish markazi nomi Ishsiz va band bo'lmagan aholini kasb-hunarga o'qitish markazi direktori Ishsiz va band bo'lmagan aholini kasb-hunarga o'qitish markazi direktorining F.I.O.

Ariza beruvchining yashash manzilida yashovchi

Ariza beruvchining F.I.O.dan

ARIZA

Menga Ariza beruvchi o'qimoqchi bo'lgan kasb nomi kasb yo'nalishi bo'yicha Ishsiz va band bo'lmagan aholini kasb-hunarga o'qitish markazi joylashgan hudud Ishsiz va band bo'lmagan aholini kasb-hunarga o'qitish markazi o'qishga kirish uchun o'tkaziladigan test sinovida qatnashishga ruxsat berishingizni so'rayman. Ma'lumotim Ariza beruvchining ma'lumoti, Ariza beruvchining tugatgan ta'lim muassasasi nomi (agar o'qigan bo'lsa) ni tugatganman. Tug'ilgan vaqtim va joyim: 9) Ariza beruvchining tug'ilgan vaqti, Ariza beruvchining tug'ilgan joyi. Doimiy turar joyim: Ariza beruvchining doimiy yashash joyi (pasport bo'yicha doimiy turar joyi (respublika, viloyat, shahar, tuman, qishloq, ovul, ko'cha, xonadon raqami) to'liq ko'rsatiladi). Pasport ma'lumotlarim: Ariza beruvchining pasport ma'lumotlari (seriyasi, raqami, kim tomonidan va qachon berilgan).

Aloqa uchun telefon: Ariza beruvchining telefon ma'lumotlari.

Ariza beruvchining F.I.O.

Ariza beruvchining imzosi

Arza berilgan sana:

İşsiz ve yarı zamanlı çalışan nüfus için bölgesel mesleki eğitim merkezlerine başvuru formu

İşsiz ve yarı zamanlı çalışan nüfus için mesleki eğitim merkezinin adı İşsiz ve yarı zamanlı çalışan nüfus için mesleki eğitim merkezi müdürü İşsiz ve yarı zamanlı çalışan nüfus için mesleki eğitim merkezi müdürünün tam adı

Başvuranın ikametgahında ikamet eden

Başvuranın F.I.O.'sundan

BAŞVURU

İşsiz ve eksik istihdam edilen nüfus için meslek eğitim merkezinin bulunduğu bölgedeki meslek eğitim merkezinin giriş sınavına girmeme izin vermenizi rica ediyorum. Eğitim bilgilerim: Başvuranın eğitim bilgileri, mezun olduğu eğitim kurumunun adı (varsa): Mezun oldum. Doğum tarihim ve yerim: Başvuranın doğum tarihi, Başvuranın doğum yeri. Daimi ikametgahım: Başvuranın daimi ikametgahı (pasaporttaki daimi ikametgah bilgileri (cumhuriyet, bölge, şehir, ilçe, köy, mahalle, sokak, daire numarası) tam olarak belirtilmelidir). Pasaport bilgilerim: Başvuranın pasaport bilgileri (seri, numara, kim tarafından ve ne zaman düzenlendiği)

İletişim Telefonu: Başvuranın telefon numarası.

Başvuranın Adı Soyadı:

Başvuranın İmzası

Başvuru Tarihi:

Xulosa qilib aytganda, o'zbek tili va turk tillari bir-biriga qanchalik qardosh va o'xshash til bo'lishiga qaramasdan, ular bir-biridan farq qiladi. Tarjima va ekvivalentlik tushunchasi ikki xil tushuncha hisoblanadi. Ayniqsa rasmiy ish qog'ozlarda, hujjatchilik ishlarida tarjima va

ekvivalentlik bilan muammolarga jiddiy e'tibor berilib, bartaraf etilishi joiz. Chunki, yuqorida ko'rib o'tilganidek turk tilidagi ba'zi so'zlar o'zbek tilid, o'zbek tilidagi ba'zi so'zlar turk tilida boshqa ma'nolarni anglatadi. O'zbek va turk tillari o'rtasida rasmiy hujjatlar tarjimasida leksik ekvivalentlik masalasi faqat lug'aviy moslik bilan cheklanmaydi. Terminlarning huquqiy mazmuni, milliy xususiyati va stilistik vazifasi hisobga olinmasa, tarjima matnining rasmiy va huquqiy qiymati pasayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. – Москва: ЭТС, 2011.
2. Nida E. A. Toward a Science of Translating. – Leiden: Brill, 1964.
3. Newmark P. A Textbook of Translation. – London: Prentice Hall, 1988.
4. Ergin M. Türk Dil Bilgisi. – İstanbul: Bayrak, 2009.
5. Idrisovna Maksudova, D. R. "O'zbek va turk tillarida qarindoshlik terminlarining tarjimasida: leksik, madaniy va semantik muammolar" — leksik va madaniy tafovutlar, ekvivalentlikka oid muammolar.
6. Islomjon Turdiyev. "Ingliz va o'zbek tillari ish yuritish terminlarining o'zaro tarjimasidagi muammolar va yechimlar" — rasmiy hujjatlar terminologiyasidagi qiyinchiliklar (O'zbek tilida).
7. "Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek" — Çeviride (tarjimada) «eşdeğerlik (ekvivalentlik)» kontseptsiyasining tarixi va nazariy tahlili.
8. Advice.uz <https://advice.uz>

INNOVATIVE
ACADEMY